

Alina FELEA

OSPĂȚUL DE NUNTĂ ÎN ȚARA MOLDOVEI ÎN SEC. AL XVII-LEA – ÎNCEPUTUL SEC. AL XIX-LEA *

<https://doi.org/10.52603/rec.2021.29.03>

Rezumat

Ospățul de nuntă în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea

Ospetele erau parte componentă a vieții cotidiene a locuitorilor din Țara Moldovei. Fiind mese organizate cu ocazia unor anumite evenimente, ele însoțeau cele mai importante etape din ciclul vieții, inclusiv și căsătoria. Scopul articolului este de a prezenta în baza surselor disponibile, care nu sunt prea bogate la capitolul descrierii ceremonialului, ospățul de nuntă în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea. Vom remarca, că indiferent de categoria socială se ținea cont de tradițiile și obiceiurile românești, diferența constând în sumele alocate pentru masa de sărbătoare, pentru distracții, cadouri etc. Ospetele de nuntă organizate la Curtea domnească și la curțile boierești, spre deosebire de cele ale altor categorii de locuitori, se remarcă prin luxul și abundența produselor, prin numărul și diversitatea bucatelor și băuturilor. Varietatea bucatelor, numărul acestora și fastul întregului ospăț era în funcție de situația economico-financiară a familiilor implicate. Ospetele de nuntă din familiile domnești și boierești durau mai multe zile la rând, cele din familiile de rând – o zi. În familiile elitelor pentru a distra publicul prezent erau organizate diverse distracții, pe când în cele simple se cânta o muzică lăutărească, se încingeau hore etc.

Cuvinte-cheie: ospăț, nuntă, căsătorie, Țara Moldovei, familie, tradiție.

Резюме

Свадебное застолье в Молдавском княжестве в XVII – начале XIX в.

Праздничные застолья были частью повседневной жизни жителей Молдавского княжества. Будучи трапезой, организованной по случаю определенных событий, они сопровождали самые важные этапы жизненного цикла, включая брак. Цель статьи – представить свадебное застолье в Молдавском княжестве в XVII – начале XIX в., исходя из доступных источников, которые не очень богаты информацией о таких торжествах. Отметим, что румынские национальные традиции и обычаи соблюдались независимо от социальной категории, разница заключалась в денежных суммах, выделенных на организацию праздничного стола, в развлечениях, подарках и т. д. Свадебные застолья, организованные при дворце или на боярских дворах, в отличие от проводимых в семьях других категорий жителей, отличались роскошью и обилием продуктов, количеством и разнообразием блюд и напитков. Многообразие блюд, их количество и великолепие праздника зависели от экономического и финансового положения участвующих в нем семей. В элитных семьях застолье длилось несколько дней подряд, в обычных – один

день. В элитных семьях для развлечения гостей устраивались различные представления, а в простых играли лэутары, танцевали традиционную хору и т. д.

Ключевые слова: застолье, свадьба, брак, Молдавское княжество, семья, традиции.

Summary

Wedding feast in the Moldavian principality in the XVII century – the beginning of XIX century

Feasts were part of the daily life of the inhabitants of the Moldavian principality. The meals organized on the occasion of certain events, accompanied the most important stages of the life cycle, including marriage. The purpose of this article is to present a wedding feast in Moldova in the XVII century – the beginning of the XIX century, based on available sources, which are not rich in the description of the wedding feast ceremonial. We will notice, that the Romanian national traditions and customs were respected, regardless of the social category; the difference consisting in the amounts allocated for the organization of the festive meal, for entertainment, gifts etc. The wedding feasts organized at the Principality Court or at the boyar courts, unlike those held in the families of other categories of inhabitants, were distinguished by luxury and abundance of products, by the quantity and diversity of food and drinks. The variety of dishes, their number and the splendor of the whole feast depended on the economic and financial situation of the families involved. In elite families, the feast lasted several days in a row, in ordinary families – one day. In the families of the elites, in order to entertain the present audience, various amusing activities were organized, while in ordinary families the activities were simpler – fiddle music was played, traditional hora was danced, etc.

Key words: feast, wedding, marriage, Moldavian principality, family, tradition.

În sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea ospetele erau parte componentă a vieții cotidiene a locuitorilor din Țara Moldovei. Fiind mese organizate cu ocazia unor anumite evenimente, ele însoțeau cele mai importante etape din ciclul vieții, inclusiv și căsătoria. Ospetele de nuntă organizate la Curtea domnească și la curțile boierești se deosebeau de cele ale altor categorii de locuitori prin fastul și abundența produselor, prin numărul și diversitatea bucatelor și băuturilor, însă erau organizate conform aceluiași tradiții și obiceiuri caracteristice spațiului românesc. Sursele nu sunt prea bogate la capitolul descrierii ceremonialului ospățului de nuntă. Date despre ospetele de nuntă se regăsesc în relatările contemporanilor epocii: cronicari și călători străini, care, în multe din-

tre cazuri, erau invitați la aceste evenimente festive descrise, fiind și martori oculari¹ (Ureche 1955: 203).

Conform relatărilor călătorilor străini, „ospețele de nuntă se fac totdeauna la mire”, iar „rudele miresei prăznuiesc la ele acasă și-și trimit pahare de vin unele altora de la o casă la alta” (CSȚR 1980: 266), ceea ce este doar parțial adevărat. În cazul fiilor de boieri, dacă domnul țării era nun, ospățul de nuntă se făcea la Curtea domnească: „dacă mirele este dregător sau fiu de dregător, nunta se face la domn, în sala divanului. Domnul îi împrumută în această zi una din cușmele sale brodate împodobite cu surguci. El are capul acoperit și stă în picioare la dreapta domnului, căruia mireasa-însoțită de doamnă – vine să-i sărute mâna și se așează alături de soț. Slujba căsătoriei se oficiază la capela palatului de către mitropolit îmbrăcat în odăjdii. Domnul duce pe miri [în fața altarului], este nunul lor, le ține cununile și dă în dar caftane de brocart în valoare de două sute de scuzi” (CSȚR 1980: 266). Despre acest fapt a relatat și Dimitrie Cantemir: „mirele primește de la Principe un gugiuman asemenea celui domnesc și un cal, iar, la masă, îi șade mereu de-a dreapta, iar aceasta cu capul acoperit”, pe toată durata nunții bucurându-se de o tratare asemenea Principelui (Cantemir 2007: 315). Dabija vodă a organizat căsătoria fiistrului său, Lupașco, fiul soției sale din prima căsătorie cu Buhuș: „făcut-au mare nuntă în curțile domnești cu acel hiiastu al său, cu Lupașco, care acel Lupașco au agiunsu mai pe urmă și spătaru mare în Țara Muntenească și au luat o fată a lui Iordache vistiernicul Cantacuzino” (Neculce 1990: 281).

La mesele festive organizate în familiile de rând erau invitați, de obicei, vecinii, rudele și alte persoane apropiate și respectate din comunitate. La nunțile boierești și la cele domnești era invitată elita locală. Referindu-se la nunta fiicei lui Duca vodă, Catrina, Ion Neculce menționa: „Îndată și s-au apucat de au făcut mare și frumoasă nuntă. Triimis-au în toată țara de au poftit pe toată boierimea și mazălimea de la mic pân la mare și de alte căpitenii, ce nu cu poroncă, și cu poftă” (Neculce 1990: 300-301). Cronicarul relatează și despre oaspeții de la o nuntă de boieri: „...Strânsu-s-au toți feciorii lui Gavriliță și cu alți boieri mulți de Țara de Gios la nunta lui Ion Pălade, la Băcani, din sus de Bârlad. Și acolo au fostu și vornicul Velicico, fiind cumnat lui Pălade”, această nuntă fiind folosită în calitate de loc de complot: „strângându-se acolo la-cea nuntă, au sfătuit și s-au giurat cu toții, ei în de ei, să fug-în Țara Muntenească la Brâncovanul, să le agiutor de cheltuială, să margă la Poartă să pârască pe Cantemir, să-l scoată din domnie” (Neculce 1990: 322).

Pe lângă elita locală, la nunțile domnești, după cum se obișnuia, erau invitați reprezentanții elitelor din țările vecine și/sau solii. Printre cei prezenți la

nunta Mariei Lupu cu principele Janusz Radziwiłł oficiată la Iași la 5 februarie 1645 au fost „câțva domni den Țara Leșască singuri cu chipurile sale <...>, cu curțile lor <...>. Iară soli trimiși era de la Racoți, cneadzul Ardealului, Chimini Ianăș², cu daruri și de la Matei-vodă, domnul muntencescu, singur Ștefan, mitropolitul Țării Muntenești, și Radul logofătul, și Diicul spătariul”. Cronicarul Miron Costin n-a ezitat să remarce că prezența oaspeților din Țara Românească era un prilej de consolidare a relațiilor între cele două Țări Române „ca să împăcasse amju domnii între sine” (Costin 1990: 191). La nunta domniței Catrina, fiica lui Duca vodă, au fost prezenți „opt soli, 2 din Țara Muntenească și 2 din Țara Ungurească și 2 din Țara Leșască și 2 din Țara Căzăcească cea mare de piste Nipru, de au adus solii multe daruri și frumoasă, de au închinat Ducăi-vodă” (Neculce 1990: 300-301).

Călătorii străini au descris ospățul de la nunta domniței Mariei Lupu cu principele Janusz Radziwiłł și cel de la nunta domniței Ruxanda Lupu cu Timuș Hmelnițki.

Printre cei prezenți la ceremonia de *Încununare* și la ospățul de nuntă la căsătoria Mariei Lupu au fost Ioan Kemény, solul din Transilvania, și Eberhard Werner Happel, care au afirmat, argumentat, că nunta a fost de un fast deosebit și se putea încadra în rândurile celor mai selecte ospețe organizate de principii creștini din Europa. Ioan Kemény relatează că „nunta s-a făcut cu mare pompă <...>. Într-un cuvânt a fost mare strălucire și belșug în toate, nu după obiceiurile țaranilor români, ci după moda de la curțile regilor creștini” (CSȚR 1973: 136). De aceeași părere era și Eberhard Werner Happel, care remarca: „Ospățul de nuntă fusese pregătit cu o strălucire mai mult decât regească, încât nici cel mai mare suveran nu s-ar fi putut rușina de el” (CSȚR 1973: 644-648). Cronicarul Miron Costin a subliniat, că „n-au lipsitu nemică den toate podoabe, câte trebuia la veselie ca aceia, cu atâte domni și oameni mari den țări străine”, iar pentru pregătirea bucatelor au fost aduși „meșteri de bucate, <...> dintr-alte țări” (Costin 1990: 191).

La fel de îmbelșugată și cu fast a fost nunta Ruxandei Lupu cu Timuș Hmelnițki, despre care vorbea Miron Costin în *Letopisețul Țării Moldovei*: „...Au căutatu a face lui Vasile-vodă și veselia fiei sale, Ruxandei, după Timuș, feciorul lui Hmil, hatmanul căzăcescu <...>. Însă câte trebuia la o nuntă domnească, nemică n-au lipsit” (Costin 1990: 200-201), fără a concretiza însă ce anume trebuia pentru această nuntă domnească.

Contemporanii au remarcat ordinea deosebită a aranjării la masa de sărbătoare a oaspeților prezenți la o nuntă domnească, care era în dependență de rangul fiecărei persoane în parte, respectiv a eticii diplomatice, și de importanța acordată de către domnul țării

fiecărei dintre persoane. În acest sens, Ioan Kemény sublinia: „La masă, la locul de cinste, ședea ambasadorul regelui polon; pe același rând urmau alți poloni; lângă ambasador ședea Radziwiłł, mirele, și după acesta mitropolitul Kievului din familia voievozilor Movilă, frate cu voievozii Gavrilaş, Ioan și Moise” (CSȚR 1973: 136). Totodată, Ioan Kemény a menționat că domnul țării l-a rugat să cedeze locul său prioritar în favoarea Mitropolitului Petru Movilă, acesta fiind în rol de naș de cununie. Argumentul adus de voievod era bazat pe tradiție și obiceiurile comunității românilor ortodocși, conform căruia nașii au cel mai de cinste loc (Felea 2018: 237-252), inclusiv și la ospățul de nuntă: „Voievodul mă rugase cu stăruință să îngădui ca mitropolitul să stea cu un loc înaintea mea, motivându-și rugămintea cu cuvintele că după cum și la noi se obișnuiește să se arate nașilor o deosebită cinste, și la ei sânt ținuți în mare cinste cei care cunună. M-am învoit așadar ca mitropolitul să șadă înaintea mea” (CSȚR 1973: 136). Într-o altă sursă se concretiza: „Întorcându-se la curte, din stânga stătea Înălțimea Sa mirele, fiindcă la volohi aceasta este partea mai de cinste” (Zabolotnaia 2011: 244). Aceeași ordine a fost semnalată și în Valahia: „boierii își scot antereele și se așează fiecare după rang. Dacă se află vreun fiu de domnitor, el ia loc în capul mesei” (Chiaro).

Indiferent de mediul social în care se desfășura evenimentul, masa de sărbătoare începea cu binecuvântarea preotului: „dacă e un patriarh sau arhiepiscop, acesta în picioare, cu toți asistenții, pe la mijlocul mesei, rostește rugăciunea amintită la banchetele Curței, de astă dată fără descărcări de tunuri nici de puști, însă în curte, răsună tarafe de lăutari nemți sau turci, iar în sala banchetului, cântec de psalți” (Chiaro).

Ioan Kemény a remarcat și obiceiul că la Curtea domnească masa de sărbătoare pentru femei era organizată separat decât cea a bărbaților: „În casa aceea și la masa aceea, n-a fost nici o femeie și nici o fată și nici mireasa. <...> Femeile au fost ospătate în altă casă” (CSȚR 1973: 136). Eberhard Werner Happel confirma cele expuse de solul transilvănean, dar remarcă faptul că ele erau, totuși, în văzul tuturor: „Mireasa domnească, mama ei, doamna, soția domnului și celelalte jupănele ale tuturor boierilor de față ședeau și ele în văzul oamenilor la ospăț, dar singure și despărțite de bărbați, căci astfel este datina acestui neam” (CSȚR 1973: 644-648). Și alți martori oculari au menționat: „Domnul și doamna iau parte la ele, și mănâncă la mese deosebite, mirele ia loc alături de domn și mireasa alături de doamnă” (CSȚR 1980: 266). Acest moment delicat este subliniat și într-un document polonez, redat de cercetătoarea Lilia Zabolotnaia: „La masa de duminică nu a participat nici o femeie, de asemenea, nici luni, numai însuși dom-

nul” (Zabolotnaia 2011: 247). Relatând despre nunta Ruxandei Lupu cu Timuș Hmelnički, un anonim german la fel a remarcat acest moment: „Pe aceste toate le-a ospătat doamna în altă sală (CSȚR 1973: 471-478). Del Chiaro, descriind o nuntă din Țara Românească, relatează în acest sens: „Cu trei zile înainte de nuntă începeau mesele, iar, în ce privește familia domnească și cu o săptămână înainte. Mesele acestea se dădeau și de familia mirelui și de familia miresei și în fiecare familie erau două mese: una pentru bărbați și alta pentru femei” (Chiaro).

Totodată, sursele descriu și modul de aranjare a veselei pe masa de sărbătoare, arătând că bucatele servite erau puse în câteva rânduri: „câte trei într-un rând în șase rânduri, în șapte rânduri numai două” (Zabolotnaia 2011: 247). Despre o aranjare asemănătoare a menționat și Paul de Alep, care sublinia că în Moldova bucatele erau puse unele lângă altele (CSȚR 1976: 296). Descriind nunțile din Oltenia, Paul de Alep remarcă că numărul tacămurilor folosite era destul de mare: „...Am fost poftiți la ospăț care a fost mare, numărând peste cinci sau șase sute de tacături, și ori de câte ori mai aduceau un fel, îl adăugau la cele aflate acolo” (CSȚR 1976: 208-209).

Ioan Kemény a semnalat și fastul veselei de la o nuntă domnească: „...Pe toate mesele cele lungi erau numai farfurii și castroane de argint” (CSȚR 1975: 136). Același detaliu este remarcat în *Supliment la Nunta principelui Janusz Radziwiłł*: „În fața domnului <...> erau <...> tave de argint de Augsburg cu porciș, care erau de tot 20 și câteva” (Zabolotnaia 2011: 248). Acest fast era caracteristic pentru ospetele de la curtea domnului Țării Moldovei Vasile Lupu. Cercetătorii menționează că dacă în Țara Românească tacăturile de argint sunt folosite doar de către domnul țării, oaspeții și boierii mari, iar pentru boierii de rangul doi se utilizează vesela din lut (Nicolescu 1968: 38), atunci pentru Țara Moldovei luxul întrecea orice imaginație. La curțile domnești ale lui Ieremia Movilă și a lui Vasile Lupu se foloseau talere de argint și de aur, cu linguri și furculițe (Nicolescu 1968: 38). Bucatele erau aduse pe tăvi mari de argint, acoperite cu talere asemănătoare cu capace, pentru a păstra mâncarea caldă (Nicolescu 1968: 38). În ceea ce privește tavele, izvoarele enumeră mai multe categorii de obiecte de acest gen: talere, tipsii, scutella și siniile, dintre ele siniile erau folosite pentru servirea mesei cu prăjituri și fructe (Nicolescu 1968: 38).

Vesela folosită la un ospăț domnesc era pe măsură. În prim-plan apar paharele și pocalele, utilizate atât la servirea băuturilor, cât și la decorarea meselor fastuoase. Paharele de argint, ceștile de argint și de porțelan, paharele de cleștar aparțineau exclusiv curților domnești sau marii boierimi, constituind un semn distinctiv, rezervat acestei categorii înstărite

restrânse de comesenii. La ospetele de sărbătoare astfel de pahare sau pocale erau așezate numai în fața domnului țării, a oaspeților aleși și a marilor boieri, iar ceilalți erau serviți din pahare mai mici și mai simple. În comanda de pahare făcută la Brașov în 1644 și destinată ospățului de nuntă a Mariei Lupu, domnul țării, Vasile Lupu, face o clară divizare între ele, menționând: „7,5 grame pentru hatman, 6 grame pentru marele paharnic, 6 grame pentru vistiernic” (Studii 1905: 94). Probabil, pentru băuturi diferite se foloseau și pahare de diferită mărime, căci anume în această perioadă, pe lângă seturile de pahare de 12–24 de bucăți de mărime egală, se întâlnesc pahare de diverse proporții, introducându-se unul în altul (Nicolescu 1968: 37).

Indiscutabil, deși nu se subliniază în descrieri, masa era acoperită cu față de masa alba sau cusută cu fir.

Varietatea bucatelor a surprins martorii oculari, astfel că Ioan Kemény sublinia: „Era belșug din toate, la mesele de toate rangurile se aflau mâncări proaspete, plăcinte, baclavale gătite după moda polonă și era, așa mare belșug că se făcea risipă” (CSȚR 1973: 134-135), iar Eberhard Werner Happel concretiza că la această masă oficială, domnească, „se găseau de toate din plin și din belșug” (CSȚR 1973: 644-648). Într-un document polonez se preciza că „au fost servite la masă câteva marcepane, iar dulciuri erau câteva sute de farfurii <...>, după obicei blidurile nu se strângeau toate de pe masă” (Zabolotnaia 2011: 248). Del Chiaro concretiza că în Țara Românească la o nuntă domnească trebuiau „să fie până la 60–70 de feluri de mâncare și, natural, stomacuri pe măsură” (Chiaro). După părerea noastră, călătorul exagera totuși în privința numărului de bucate.

Probabil, în cazurile unei nunți în familia mai simplă, întreaga comunitate sărea în ajutorul familiilor tinerilor, aducând diferite produse, astfel că Del Chiaro menționa: „Femeile vin aducând daruri și mâncare de acasă: un lucru de care nu se supără nimeni. Și iată ce se aducea ca dar: un berbec viu ținut de un țigan, apoi miei, găini, curci, găște, vin, cozonaci, fructe, acoperite toate cu năframe frumoase” (Chiaro). Susținerea familiilor tinerilor și contribuția prin bucate la masa de sărbătoare era un mod de manifestare a solidarității comunității în care locuiau tinerii.

Solul transilvănean Ioan Kemény a fost uimit de faptul că, desi erau băuturi din abundență și fiecare dintre oaspeți putea servi la propria dorință, totul a decurs foarte decent: „În timpul ospățului, a băut fiecare cât a vrut la mesele principale, dar n-a fost beție” (CSȚR 1973: 137). Despre modul de servire a băuturilor la această nuntă se relatează în *Suplimentul la Nunta principelui Janusz Radziwiłł*: „Pe masă n-a fost pus vin, dar servitorii stăteau la spatele aproape fiecă-

ruia și turnau vin din ulcioare <...> Mai târziu câteva zile s-au turnat vinuri, servindu-se la masă, ce-i dădea mâncării un gust deosebit” (Zabolotnaia 2011: 247). În acest fragment este redat protocolul servirii băuturilor alcoolice la un ospăț domnesc – în spatele oaspeților stăteau persoane special angajate pentru servirea băuturilor.

Călătorul Paul de Alep, descriind obiceiurile și tradițiile la o nuntă boierească din Oltenia, care erau similare cu cele din Țara Moldovei, a remarcat obiceiul ciocnitului paharelor / luarea paharelor / închinarea paharelor, când se zicea un toast, prin care tinerilor li se ura o viață lungă și îmbelșugată, se cinstea un pahar de băutură și se făceau daruri, fie în bani, fie în obiecte etc.: „Înainte de a se începe ciocnirea paharelor, care durează foarte multă vreme” (CSȚR 1976: 208-209).

Călătorii străini au remarcat că la ospățul de nuntă mirii servesc oaspeții: „...Este obiceiul ca ginerele să servească la masa și să întindă farfuriile și băutura. Și mireasa, la fel, se îngrijește de toți oaspeții, de la primul la ultimul, împreună cu soțiile lor” (CSȚR 1980: 210).

Călătorul strain Eberhard Werner Happel informează că în afară de ospățul de la Curtea domnească se organizau mese de sărbătoare și în casele boierilor: „Apoi în afară de masa oficială, domnească – unde se găseau de toate din plin și din belșug și unde era îndestulat fiecare după starea și rangul său – se mai dădeau mese oaspeților prin casele boierești cu tot ce dorea fiecare. Chiar și pentru slugile mărunte și până la cele mai de jos se plătea pe săptămână o anumită sumă de bani” (CSȚR 1973: 644-648).

În timpul ospățului, atât părinții mirilor, cât și rudele, dar și alți invitați, făceau tinerilor diverse cadouri: în bani, în haine, în veselă, în bijuterii, în proprietate funciară etc. Astfel, Ileana, jupâneasa lui Savin banul, dă celor trei nepoate de frate, fetele lui Dumitrașco Ceaurul, logofăt, „la căsătoria lor”, o serie de daruri, printre care bijuterii, haine și veselă: „Nepoată-sa Saftii, care au ținut-o Ion Costin hatmanul, i s-au dat 2 cupe de argint poleite, și un tâmbur de teleatin roșu cu bătătură de sârmă și cu flori de hir galbăn și albu, și o cămeșea de 30 de bucăți de sârmă, și o năframă cu hir de 2 bucăți, și o păreche de cercei de aur, și un șlic de sobol. Așijdere și nepoată-sa, doamna Catrinii ce-au ținut-o Antohie vod(ă), i-au dat patru șiruri de mărgăritari hrumuz-cumpărătura lui 600 de lei și un leftu de aur cu diamanturi – prețul lui 250 lei. Iară nepoată-sa Zmarandii, ce-au ținut-o Ștefan Catargiul, i-au dat 2 cupe de argint poleite, și un tâmbur de canavață turungie, și un leghin cu ibric de Țarigrad; și i-au dat și un vezeteu țigan din parte dumisal(e), anume Scheian” (Documente... 1999: 26). Cadourile mătușii au fost diferite, probabil reieșind din atașamentul față de aceste nepoate.

Sămile Vistieriei ofereau detalii importante nu doar privitor la sumele date, dar și la obiceiurile și tradițiile respectate de toată populația ortodoxă din Moldova, indiferent de scara socială, de exemplu arătau obiceiul de a da cadouri tinerilor. Presupunem că darurile erau oferite la *Ospățul de după Încununare*. La cununia lui Ștefan Catargiu din februarie 1762 domnul țării a dăruit „70 lei un dunluc, 60 lei o belacoasă, 18 lei un covor, 14 lei un postav milir” (Sămile... 2010 (I): 254), pentru cununia fiicii logofătului Bogdan din 14 iulie 1762 „120 lei – 2 tablinu(i) cu fir, 28 lei – un postav milir i un atlas, 36 lei – 2 covoară” (Sămile... 2010 (I): 254), la cununia doctorului Drăgachi din iulie 1762 „120 lei – 2 tablinur(i) cu fir, 28 lei – un postav i un atlas, 36 lei – 2 covoară” (Sămile... 2010 (I): 254), lui Gioană vel sătrar la 20 august 1764 „52 lei un postav și o belacoas(ă) cu fir, 12 lei un covor” (Sămile... 2010 (I): 253), comisului Matei Canta s-au dat „150 lei o stofă, 100 lei o diba, 25 lei un postav i atlas, 30 lei – 2 covoare, 50 lei – 2 caftane, 100 lei – un șlic samur pentru mire, 80 lei pentru o stofă a doa zi, 500 lei bani gata” (Sămile... 2010 (I): 543), stolnicului Constantin Balș la 29 mai 1776 – „30 lei caftan, 25 lei pe 2 covoară, <...> 100 lei o stofă, 60 lei altu cumaș, 80 lei o stofă a doa zi, 100 lei penru șlic, 29 lei un postav i un atlas” (Sămile... 2010 (I): 542-543), paharnicului Iordache Balș la 30 octombrie 1776 – „13 lei un covor, 100 lei o stofă, 60 lei altu cumaș, 80 lei altu cumaș a 2 zi, 33 lei un postav i un atlas” (Sămile... 2010 (I): 553), la cununia stolnicului Vasile Costachi cu domnița Zoîța – „50 lei orți și parale ce s-au dat miresei, 500 lei ce s-au dat mirelui dar” (Sămile... 2010 (I): 553-544), la cununia din 15 februarie 1786 a fiului banului Sandu Miclescul cu fiica spătarului Costin Catargiu din 15 februarie 1786 „44 lei 4 coți postav englez, 80 lei un șlic de samur, 20 leu un covor, 33 lei 10 coți atlas florentinu, 26 lei 60 bani 8 coți maltinu, 40 lei 2 caftane, 100 lei un cumaș a doa zi” (Sămile... 2010 (II): 153), comisului Guliano cu fiica spătarului Iancu Razu la 28 iunie 1786 – „40 lei 2 caftane a miresăi și a mirului, 80 lei un șlic de samur pentru mire” (Sămile... 2010 (II): 154), fiicii logofătului Nicolae Ruset cu sârdarul Ioniță Sturza la 25 august 1786 – „30 lei 2 caftane ce s-au îmbrăcat cu unul pe mire și pe mireasă, 80 lei un șlic samur mire” (Sămile... 2010 (II): 215), sârdarului Ioniță Sturza cu fiica logofătului Necolai Roset la 25 august 1786 „165 lei un dunluc șal, 110 lei o agabani, 120 lei un gear” (Sămile... 2010 (II): 215), căpitanului de dărăbani Panaite Costantin cu Ileana din 30 septembrie 1796 „186 lei un donluc, 35 lei un covor” (Sămile... 2010 (II): 434), iar bivvel comisului Grigore Razul cu fiica vistiernicului Iordache Balș din 20 august 1796 „130 lei 13

coți stofă, câte 10 lei, 230 lei un rezaia, 130 lei un giar, 53 lei un postav i atlas, 100 lei șlic de samur, 100 lei 2 covoare, 80 lei 2 căftane, 6 lei 4 coți atlas pentru bocce” (Sămile... 2010 (II): 435), ca și bivvel căminarului Alecu Greceanu cu fiica vornicului Neculai Balș la 15 noiembrie 1796 (Sămile... 2010 (II): 434), armașului Neculescu cu Zamfira cămărășita în decembrie 1796 – „35 lei un covor, 40 lei un atlas”, marelui pitar Grigore în aprilie 1798 – „150 lei un dunluc, 28 lei postav i atlas, 30 lei 1 covor”, paharnicului Stavri – „30 lei un covor, 200 lei un dunluc”, cămărășului al doilea Enachi – „200 lei un dunluc, 50 lei pe o bucată, 30 lei un covor” (Sămile... 2010 (I): 500, 536), surorii medelnicerului Hrisoverghi cu Răducanu din februarie 1799 – „100 lei 10 coți stofă, 230 lei o rezam, 130 lei un giar, 51 lei postav I atlas, 70 lei 1 covor, 6 lei 4 coți atlăjăl de bohcea, 100 lei șlicul miresei” (Sămile... 2010 (II): 581).

Tradițională era hora fetelor și femeilor: „...Și n-a fost nici joc, ci jocul s-a ținut în piața orașului. Înainte de a ne așeza la masă, vre-o 50 sau 60 de fete și femei din înalta nobilime, toate foarte frumos îmbrăcate, prinzându-se de mâini, au dansat jocul românesc, când învârtindu-se în cerc, când desfăcându-se în șir lung. Bărbații numai priveau la ele, și nici unul nu s-a amestecat în jocul lor; dar tocmai în fruntea lor, un stolnic bătrân sărea cât putea învârtind-și toiagul” (CSȚR 1973: 137). În cazul când domnul era nun sau dacă mirii erau rude ale familiei domnești la horă participa doamna țării: „În timpul ospățului, femeile se scoală de două sau trei ori pentru a juca în fața domnului și dacă mirele sau mireasa sânt rude de ale sale, joacă și doamna, altminteri nu se obișnuiește așa ceva” (CSȚR 1980: 266).

Muzica, dansurile și distracțiile erau parte componentă a unui ospăț de nuntă. Miron Costin, cu referire la nunta Mariei Lupu, relatează: „...Dzicături, jocuri și de țară, și streine” (Costin 1990: 191), iar Ioan Kemény confirmă: „Erau apoi fel de fel de muzici, măscărici, acrobați și saltimbanci și oameni cu fel de fel de măiestrii, vrednici de admirat” (CSȚR 1973: 137). Sursa poloneză concretizează: „Duminică au cântat muzică valahă, ungurească, turcească, s-au jucat diverse comedii” (Zabolotnaia 2011: 247). Eberhard Werner Happel povestea și el despre distracții și despre recompensa oferită de domn: „Lângă principe sau domn se afla vistierul care, după ce fiecare din acești comediantii și alții de teapa lor – atunci de față – își săvârșiau cu bine isprăvile și cădeau la picioarele Domnului după datina țării și îi sărutau poala hainei sale, le dădea răsplata ce li se cuvinea în bani, iar alții erau cinstiți cu haine de mătase și parte din ei în loc de bani, cu postav” (CSȚR 1973: 644-648). Cu referire la distracțiile de la nunta domniței Ruxandra Lupu cu Timuș Hmelnițki din 1652, anonimul german remar-

ca: „A trimis apoi îndată după muzica sa: un organist, trei scripcari, unul cu trombon și un trâmbițaș care i-au cântat pe limba leșească; acum abia s-a înveselit cu adevărat și a pus pe cazaci să joace; aceștia se învârtteau nebunește și au băut până la ora unu de noapte” (CȘTR 1973: 471-478).

Cronicarul Ion Neculce, relatând despre distracțiile de la nunta Catrinei, fiica lui Duca vodă, concretiza: „...Cu feluri de feluri de muzică și de jocuri și pelivani și de puști. Și giuca 2 danțuri pen ogradă și pe ulițe, cu toți boierii și giupânesele împodobite și toți neguțitorii și tot târgul. Și un vornic mare purta un cap de danțu și alt vornicu mare altu capu de danțu, îmbrăcați cu șarvanale domnești. Numai mirili și mireasa, fiindu ficiori de domnu, nu giuca în danțu pe afară, numai ce giuca boierii”, ceea ce l-a lăsat plin de uimire pe cronicar: „Cât nu era nuntă, și era minune” (Neculce 1990: 301).

În aceeași cheie, cu hore și distracții, erau organizate și nunțile domnești din Țara Românească. Astfel, descriind nunta lui Ianache, cămărașul domnului Mihai Racoviță, cu fiica lui Nicolae Mavrocordat, domnul Țării Românești, cronicarul Radu Popescu menționa: „...Au măritat pe fiica mării-sale după dânsul (Ianache, cămăraș – A. F.), făcând nuntă mare și minunată. <...> Făcutu-s-au jocuri la această nuntă, care nu s-au făcut altădată, hore de boiari și de conici, hore de jupânesse și de cocoane, tot împodobite, în mijlocul curții domnești, de care podoabe să mira și solul. Dar jocurile celelalte ce s-au făcut, că au trimis domnul în Țarigrad de au adus jucători și zicători și au făcut fel de fel de jocuri și pe pământ și pe funii, mese mari în opt zile, tot cu zicături și cu tunuri. Și era cu adevărat, întracel 8 zile în gurile tuturor: Să trăiască tinerii fii mării-sale. Și de veselie ce era, cu toții s-au sculat, toți boierii, de au jucat împreună cu solul înaintea domnului” (Popescu 1961: 524-525).

Nunțile în familiile simple erau susținute de muzică lăutărească.

Durata ospetelor de nuntă varia în dependență de mediul social al tinerilor. Nunțile domnești durau destul de mult. Eberhard Werner Happel subliniază că nunta Mariei Lupu cu Ianusz Radziwiłł „a ținut 12 zile într-una cu toate veseliile și petrecerile ce se pot închipui” (CȘTR 1973: 644-648), iar Miron Costin remarcă: „Și așa cu petrecării, trăgându-se veselii câteva săptămâni” (Costin 1990: 191). Ion Neculce, descriind nunta Catrinei, fiica lui Duca vodă, subliniază: „S-au veselit 2 săptămâni” (Neculce 1990: 301), iar relatând despre căsătoria lui Constantin Duca cu Maria Brâncoveanu în 1681, cronicarul, care luase parte la ceremonie, susținea: „Și boierimea a doo țări nuntiră 3 săptămâni cu mari pofăli și podoabe și cu felii de mizice și de pelivării, de mirare în târgu în Ieși” (Neculce 1990: 193).

Dimitrie Cantemir a descris sfârșitul unui ospăț de nuntă, care dura „până la cea de a treia veghe a nopții”, iar „când ea s-a scurs, bucătarii pun pe masă un cocoș, fript fără să-i strice penele, iar unul dintre ei se ascunde sub masă, și imitând cântatul cocoșului, dă de veste că s-a făcut ziua” (Cantemir 2007: 314). Bucătarului i se plătea, iar toți cei prezenți „se scoală de la masă”. Mirii treceau în centru, și în acel moment „diacul citește cu glas tare, din catastif, zestrea ei, toate părțile căreia, rânduite mai înainte în vreo odaie, spre a se afla la vederea tuturor, sunt puse în căruțe și duse pe sus la mire [acasă]” (Cantemir 2007: 314). Mai apoi, un vorbitor se adresa părinților miresei, mulțumindu-le în numele ei pentru „nașterea, creșterea, ca și celelalte faceri de bine pe care ea le primise de la dânsii” și „le cere binecuvântarea” (Cantemir 2007: 314). Părinții miresei „fie înșiși, fie printr-un tălmăci pentru ei, își dau binecuvântarea, / și se roagă de la Dumnezeu și de la Îngerul lor păzitor, pentru amândoi mirii, să aibă dragoste în căsnicie și un pat plin de curăție; la urmă le dau drumul din casă, (dându-li-se) băutura de rămas bun, ce se cheamă «Pahar [de cale albă]», adică «poculum viae albae»” (Cantemir 2007: 314).

Cheltuielile pentru nuntă erau în funcție de starea economico-financiară a familiilor tinerilor. În unele surse este stipulat doar faptul „cheltuielii nunții”, în altele – descrierea ce anume și cât s-a dat sau s-a plătit. Un astfel de caz este remarcat la 14 mai 1722 într-un proces de moștenire judecat de Mihai Racoviță, vorbindu-se despre „cheluiala nunții featii aciastii mai mici, cari au cheltuit Costantin Cucoranul” (Studii 1904: 98). Probabil, în expresia „cheltuielii nunții” contemporanii epocii includeau toate cheltuielile avute, atât cu *Încununarea Mirilor*, cât și cu ospățul de nuntă, fiind complicată o delimitare strictă a acestora. Într-un document din iunie 1726 se sublinia că la nunta Anatoliei, fiicei lui Ion Sturdza, vornic, putea să se cheltuiască circa 1000 de lei „deosăbit de odoadă și haine ce ar fi dat, ar fi cheltuit vreo mie de lei cu nunta ei, pân-ar fi eșit din casa părințască” (Documente... 1999: 11). La 28 iunie 1728, Sanda, sora lui Ion Neculce, fost mare hatman, relatează că „la soră-me Marie au vândut maică-me mult mărgăritariu și un lanțu iar de mărgăritariu pentru cheltuiala nunții, făcând nunta cu mari cheltuieli și cu zăstre și dint-ale casăi și din dobitoace, de tot feliu” (Documente... 1999: 41-43).

În concluzie, ospetele de nuntă erau parte componentă a vieții cotidiene a locuitorilor ortodocși din Țara Moldovei. Varietatea bucatelor, numărul acestora și fastul întregului ospăț era în funcție de situația economico-financiară a familiilor implicate. Ospetele de nuntă din familiile domnești durau mai multe zile la rând, cele din familiile de rând – o zi. Ospățul de nuntă era însoțit de mare veselie

și distracție. În familiile elitelor, atât la ospețele de logodnă, cât și la cele de nuntă, pentru a distra publicul prezent erau organizate diverse distracții. Indiferent de categoria socială se ținea cont de tradițiile și obiceiurile românești, diferența constând în sumele alocate pentru masa de sărbătoare, pentru distracții, cadouri etc.

Abrevieri

CSTR – Călători străini în Țările Române.

Sămile... (I) – Sămile visteriei Țării Moldovei, publ. de Ioan Caproșu. Vol. I, 1763–1784. Iași: Casa Editorială „Demiurg”, 2010.

Sămile... (II) – Sămile visteriei Țării Moldovei, publ. de Ioan Caproșu. Vol. II, 1786–1798. Iași: Casa Editorială „Demiurg”, 2010.

Note

*Articol elaborat în cadrul proiectului 20.80009.0807.36 *Evoluția istorică a Moldovei din antichitate până în epoca modernă în contextul civilizației europene. Basarabia în cadrul Imperiului Rus. Sinteză academică, studii, documente și materiale didactice. Partea I*

¹ Grigore Ureche a descris nunta lui Vlad, nepotul domnului Moldovei Petru Șchiopul, care a avut loc în Tecuci în 1587: „Nuntă domnească au făcut, cu multă cheltuială și jocuri și mulți din vecini au venit de le-au înfrunusețat masa”.

² Ioan Kemény, sol din partea principelui Transilvaniei.

Referințe bibliografice

Cantemir D. Descrierea stării de odinioară și de astăzi a Moldovei. St. intr., notă asupra ediției și note V. și A. Eșanu. Traducere din limba latină și indici de D. Slușanschi. București: Institutul Cultural Român, 2007. 407 p.

Călători străini în Țările Române. Vol. V, îngrijit de M. Holban (redactor responsabil), M. M. Alexandrescu Dersca-Bulgaru, P. Cernovodeanu. București: Editura Științifică și Enciclopedică, Editura Academiei Române, 1973. 701 p.

Călători străini despre Țările Române. Vol. VI, partea I, îngrijit de M. M. Alexandrescu Dersca-Bulgaru, partea II, îngrijit de Mustafa Ali Mehmet. București: Editura Științifică și Enciclopedică, Editura Academiei Române, 1976. 822 p.

Călători străini în Țările Române. Vol. VII, îngrijit de M. Holban (redactor responsabil), M. M. Alexandrescu Dersca-Bulgaru, P. Cernovodeanu. București: Editura Științifică și Enciclopedică, Editura Academiei Române, 1980. 621 p.

Chiaro Anton Maria del. *Revoluțiile Valahiei*. <http://www2.cimec.ro/Carte/delchiaro/RevolutiileValahiei.pdf> (vizitat 24.02.2021).

Costin Miron. Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron-vodă încoace (1595–1675). În: *Letopisețul Țării Moldovei*. Chișinău, 1990, p. 135–250.

Documente privitoare la istoria orașului Iași. Vol. IV (1726–1740), editate de Ioan Caproșu. Iași: Editura Dosoftei, 2001. 999 p.

Felea A. Rudenia spirituală din nașia de cununie în Țara Moldovei (sec. XVII – înc. sec. al XIX-lea). În: *In honorem academician Andrei Eșanu*. Coord.: Gheorghe Cojocaru, Igor Cereteu. Chișinău, 2018, p. 237–252.

Neculce Ion. Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat. În: *Letopisețul Țării Moldovei*. Chișinău, 1990, p. 280–473.

Nicolescu V. Argintăria laică și religioasă în țările române (sec. XIV–XIX). București, 1968. 375 p.

Popescu R. Istoriile domnilor Țării Rumânești. În: *Cronicari munteni*. Vol. 1. Ediție îngrijită de Mihail Gregorian. București, 1961, p. 227–577.

Sămile visteriei Țării Moldovei, publ. de Ioan Caproșu. Vol. I, 1763–1784. Iași: Casa Editorială „Demiurg”, 2010. 597 p.

Sămile visteriei Țării Moldovei, publ. de Ioan Caproșu. Vol. II, 1786–1798. Iași: Casa Editorială „Demiurg”, 2010. 595 p.

Studii și documente cu privire la istoria românilor. Vol. VI. Cărți domnești, zapise și răvașe. Tipărite în întregime sau ca regeste și întovărășite cu note explicative. P. a II-a, de N. Iorga. București, 1904. 661 p.

Studii și documente cu privire la istoria românilor. Vol. X, de N. Iorga. București, 1905. 456 p.

Ureche Grigore. *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție îngrijită și prefață de P. P. Panaitescu. București, 1955. 241 p.

Zabolotnaia L. Femeia în relațiile de familie din Țara Moldovei în contextul european până la începutul sec. al XVIII-lea (Căsătorie, logodnă, divorț). Chișinău, 2011. 343 p.

Alina Felea (Chișinău, Republica Moldova). Doctor în istorie, conferențiar, Institutul de Istorie.

Алина Феля (Кишинев, Республика Молдова). Доктор истории, конференциар, Институт истории.

Alina Felea (Chisinau, Republic of Moldova). PhD in history, Associate Professor, Institute of History.

E-mail: afelea44@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7449-0001>